

A lezárás felé? A szíriai polgárháború megoldásának lehetséges körvonalai (5.)

Reeszkaláció Kelet-Gútában és vegyifegyver-ellenes beavatkozás

Towards the Endgame? The Possible Contours of the Settlement of the Syrian Civil War (5)

Re-escalation in South Ghouta

and the Intervention to Prevent the Use of Chemical Weapons

SZALAI MÁTÉ – WAGNER PÉTER

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

Fax: + 36 1 279-5701

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

© Szalai Máté, Wagner Péter, 2018

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2018

ISSN 2416-0148

Összefoglalás: A szíriai polgárháború dinamikája 2016 vége óta alapvető átalakuláson megy keresztül. Bár a háromszintű – helyi, regionális és globális – szereplőkkel és érdekellettel zajló konfliktus rövid távon továbbra sem tűnik megoldhatónak, a megindult változások révén már körvonalazódni látszanak a rendezés feltételei, keretei és következményei. A Külügyi és Külgazdasági Intézet munkatársai „A lezárás felé? A szíriai polgárháború megoldásának körvonalai” címmel 2017. áprilisban többrészes elemzéssorozatot indítottak, amelynek célja a polgárháború alakulásának, illetve a megoldás lehetséges formáinak a bemutatása. Az ötödik elemzés a 2018 elején megfigyelhető reeszkalációs folyamatot, valamint a Dúmában végrehajtott áprilisi (feltehetően) vegyifegyver-támadást követő amerikai–brit–francia beavatkozás kérdéseit járja körbe.

Abstract: *Since the end of the year 2016, the dynamics of the Syrian civil war have been going through profound transformation. While the conflict was fought on three levels – local, regional, and global – by different actors, it continues to look unsolvable in the short term. The changes already taking place enable us to outline the most likely conditions, frameworks, and consequences of the settlement. The Institute for Foreign Affairs and Trade launched a new series of analysis in April of 2017 entitled “Towards the Endgame? The Possible Contours of the Settlement of the Syrian Civil War” in order to present the developments and the possible solutions of the conflict. In the fifth part, the process of re-escalation in the first month of 2018 and the American–British–French intervention after the alleged chemical attack in Douma in April will be discussed.*

BEVEZETÉS

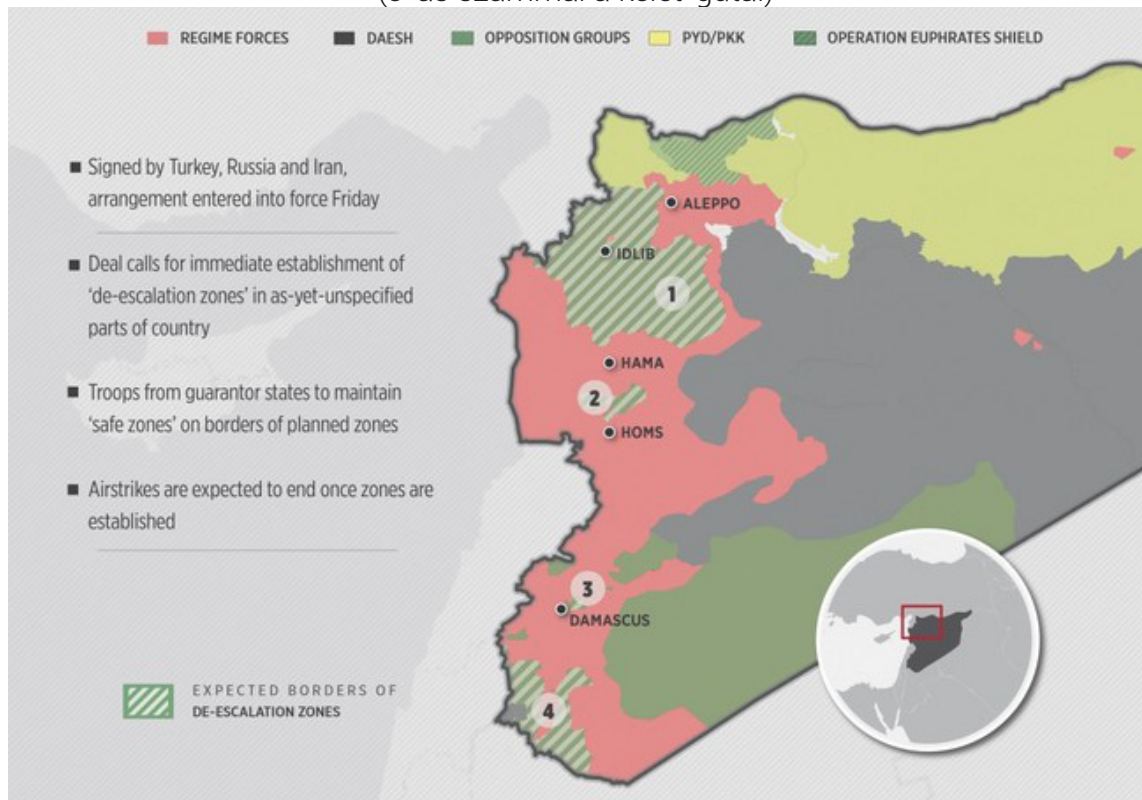
A nemzetközi közvéleményt meglepetésként érte, amikor 2018 első hónapjaiban a szíriai kormányerők és az ellenzék közötti harcok kiélesedtek. Ennek oka, hogy a közbeszédet a polgárháború kapcsán tavaly elsősorban az Iszlám Állam elleni küzdelem, valamint az orosz–török–iráni kezdeményezésű asztanai folyamat dominálta. Ez utóbbiak során az ellenzék által uralt területeken ún. deeszkalációs zónák (1. ábra) jöttek létre annak érdekében, hogy a harcok intenzitása csökkenjen, a konfliktus pedig politikai síkra terelődjön.

A Szocsisban rendezett békekonferencia kudarcá után már némileg csökkent mértékben, de még mindig optimista várakozások ellenére a harcok 2018 elején ismét kiújultak Kelet-Gútában. A rezsim erői egyre nagyobb ütőerőt vetettek be az ellenzéki csoportokkal szemben, ami aztán elvezetett az április nyolcadikai vegyifegyver-támadáshoz, valamint azt követően az amerikai, francia és brit haderő részvételével történt beavatkozáshoz. Az elemzés ezt a folyamatot (vagyis a kelet-gútai események alakulását és a nyugati beavatkozást), illetve annak a szíriai polgárháború alakulásában várható következményeit járja körbe.

1. ábra

A szíriai polgárháború állása és a deeszkalációs zónák 2017 júniusában
(3-as számmal a kelet-gútai)

A KELET-GÚTAI HELYZET ALAKULÁSA

KELET-GÚTA A SZÍRIAI POLGÁRHÁBORÚBAN

Gúta alatt azt a nagyjából hatvan települést magában foglaló területet értjük, amely a fővárost, [Damaszkuszt keleti és déli oldalról határolja](#). [Termékeny földjei](#) miatt a polgárháború előtti, kétmillióra tehető lakosságának jelentős részét alacsony jövedelmű, mezőgazdasággal foglalkozó szunnita családok alkották, akik a 2011 előtti, éveken át tartó szárazság legnagyobb vesztesei voltak. Ez az oka annak, hogy Gútában az ellenzék a szíriai polgárháború kirobbanásától kezdve [erős](#) volt: ez az elégedetlen réteg jelentette a kormányellenes erők egyik legfontosabb társadalmi bázisát.

Dúma és Haraszta városát már [2012 első heteiben](#) elveszítette a damaszkuszi kormány, azóta azonban folyamatos harcok zajlanak a területért. A [nemzetközi figyelem fókuszába](#) 2013-ban került, miután az [ENSZ is arra a következtetésre jutott](#), hogy ott augusztus 21-én vegyi fegyvert (szaringázt) vetettek be civilek ellen. Az

ellenzék által uralt kelet-gútai területeket a szíriai rezsim [2013 óta részleges, 2016-tól pedig teljes blokád alatt tartja](#), ami az ottani humanitárius helyzet drasztikus romlását okozta, különösen 2014 után.

Kelet-Gútában a különböző ellenzéki csoportok elsősorban a kormány ellen harcoltak, de egymást sem kímélték. A rezsimellenes milíciák közül [három-négy emelkedett ki](#). A legerősebbnek a szaúdi támogatású *Dzsaís al-Iszlám* [Az Iszlám Hadserege, Dzsl] nevű dzsihadista csoport tekinthető, amelynek sikerült megszereznie a terület legnagyobb városának, Dúmának az irányítását (a szervezet [alapítója, Zahran Allús is dúmai születésű](#)). A második legjelentősebbé a *Fajlak al-Rahman* [Az Irgalmas Légiónya, FaR] formáció vált, amely a Szabad Szíriai Hadsereg alá tartozik, ideológiailag pedig a Muszlim Testvériséghez áll közel. Ez a szervezet főleg a terület középső és nyugati részeit irányította. A harmadik a Nuszra Front néven elhíresült, de ma már *Haj'at Tahrír al-Sámként* [Szíria Felszabadításának Szervezete, HTS] működő csoport, amely az al-Káida hálózatából szakadt ki, és így az említettek közül a legradikálisabbnak tekinthető. Mellettük jelen van még az *Ahrár al-Sám* [Szíria Szabadjai, AS], amely azonban [csak néhány száz harcossal](#) rendelkezik a területen (ezért több beszámoló meg sem említi a fontosabb csoportok között), viszont Harasztá városában erősnek számított.

AZ ASZTANAI FOLYAMAT ÉS A KELET-GÚTAI DEESZKALÁCIÓS ZÓNA

Az Oroszország, Törökország és Irán gyámkodásával zajló, 2017-ben elindult [asztanai folyamat](#) Kelet-Gútát is érintette (lásd [erről korábbi elemzésünket](#)). A három állam kormánya által [május 4-én aláírt memorandum](#) szerint a terület egyike a négy ún. deeszkalációs zónának, amelyeket hivatalosan az erőszak gyors beszüntetése, a humanitárius helyzet javítása, valamint a polgárháború politikai megoldását elősegítő körülmények megteremtése érdekében hoztak létre. Az intézkedés további célja az „ellenzéki fegyveres erők” és a „terrorista csoportok” elkülönítése, valamint az utóbbiakkal szembeni küzdelem folytatása volt. A tervet a nemzetközi közösség pozitívan fogadta: az ENSZ szíriai különmegbízottja, Staffan de Mistura [„ígéretes lépésnek”](#) nevezte, az Amerikai Egyesült Államok pedig [elkezdt együttműködni](#) Oroszországgal a délnyugati zóna felállításán.

Önmagában a három nagyhatalom megállapodásával természetesen még sem Kelet-Gútában, sem másutt nem csökkent a harcok intenzitása. A folyamatba az ellenzéki fegyveres erőket is be kellett vonni, amire az asztanai memorandum gyakorlatilag egy hónapos határidőt adott: június 4-ig meg kellett történnie. Ezt a céldátumot nem sikerült tartani: Kelet-Gútára vonatkozóan csak július végén, Kairóban született meg az egyezség – akkor még kizárólag a [Dzsl-vel](#), de később a [FaR](#) is csatlakozott az aláíró felekhez. Októberben így megszületett a [tűzszüneti megállapodás a két csoporttal](#), míg a folyamatból kimaradtak a HTS mellett a terület kisebb csoportjai.

Az ellenzéki csoportok és a kormány közötti harcok azonban a deeszkalációs zóna elfogadása ellenére sem álltak teljesen le, és a [humanitárius segítségnyújtás lehetősége](#) sem javult érdemben. A blokád következtében a kelet-gútai lakosságnak (jó esetben) napi egy étkezést tudnak biztosítani a segélyszervezetek, [a lakosság 75 százalékához](#) pedig el sem jutnak a szállítmányok. Az egész országon belül Kelet-Gútában a legmagasabbak az árak: egy jelentés szerint 2017 októberében a cukorért ötvennégyyszer annyit kellett fizetni, mint Damaszkuszban. A kormány csak a hónap végén engedélyezte nagyobb segélyszállítmányok eljuttatását a FaR és a Dzsl által uralt területekre. A segélyezésben közreműködő szervezetek szerint a bejuttatott mennyiség messze volt attól, amire valójában szükség lett volna.

Kelet-Gútába [két út vezet be](#): az egyik a Dúma mellett található Vafidín-átkelő, amelyet egyik oldalról a Dzsaís al-Iszlám, a másiktól a szíriai kormány ellenőriz ([a segélyek ezen tudnak bejutni a területre](#)), a másik pedig a Damaszkusz külvárosát behálózó alagútrendszer, amelyen fegyvereket és lőszereket is be tudnak csempészni a lázadók.

A DEESZKALÁCIÓS TERV IGAZI CÉLJA

A nemzetközi közösség számára 2017-ben még nem volt teljesen egyértelmű, hogy mi is a deeszkalációs zónák felállításának a valódi oka. A [terv nyelvezete](#) és deklarált céljai egybeesnek a nemzetközi közösség, pontosabban az ENSZ elképzeléseivel, így ebből a szempontból az intézkedés beleillik a multilaterális erőfeszítések közé. Ez a megállapítás azonban csak a felszín tekintetében állja meg a helyét; a folyamat valódi céljaira a zónák létrehozása óta eltelt időszak eseményeiből tudunk következtetni.

Ezekből kiderül, hogy a deeszkalációs zónák kialakítását a szíriai kormányerők gyengesége indokolta. Az Aszad-rezsimnek 2017-ben, Aleppó visszafoglalása után egyszerre több fronton kellett harcolnia az ellenzéki csoportokkal és az Iszlám Állammal szemben az ország északnyugati, délnyugati és keleti részén, valamint a kisebb enklávékban. E csaták azonos időben történő megvívására a rezsim nem volt képes: emberállománya a polgárháború előtti 300 ezerről [2015-re a harmadára](#), 2017-re pedig körülbelül [70 ezer főre](#) zuhant, így jelentős mértékben rászorult a külső (oroszl, iráni) és belső (milíciák) erők támogatására. Ráadásul 2016 végére egyre nagyobb lett a nemzetközi nyomás Moszkván, mivel az az orosz–szíriai szövetség keretében az Iszlám Állam legyőzése helyett az ellenzék erőire koncentrált Aleppóban. Éppen ezért Damaszkusznak szüksége volt egy olyan mechanizmusra, amely lehetővé tette, hogy egyszerre csak egy frontra kelljen összpontosítania az erőit. Ahogy az [Al Sharq Forum elemzője összefoglalta](#),

míg a deeszkaláció[s zónák felállítása] az ellenzékét levegőhöz juttatta, a kormányzat számára megteremtette annak a lehetőségét és az ahhoz szükséges időt, hogy felülvizsgálja a polgárháborúban képviselt stratégiáit és prioritásait, valamint Szíria keleti részén intenzívvé tegye az Iszlám Állammal szembeni küzdelmét – úgy, hogy közben ne kelljen aggódnia az

ellenzéknek a nyugati területeken folytatott tevékenysége miatt. ... A kelet-szíriai sikerek után, amelyeket a deeszkalációs zónák bejelentése tett lehetővé, ... a szíriai kormány [ismét] az ellenzék ellen tudta fordítani az erőit.

Ez a folyamat valósult meg Szíriában 2017 második felében. A létrejött négy deeszkalációs zóna lehetővé tette a korlátozott kapacitásokkal rendelkező kormányerők számára, hogy az Iszlám Állam visszaszorítására fordítsák a figyelmet. Elsődleges céljuk az Eufrátesztől nyugatra található területek, illetve Deir al-Zór város visszafoglalása volt. A háború e pontján egyfajta „versenyfutás” zajlott: a folyótól [keletre ugyanis az amerikai és koalíciós támogatású kurd erők tevékenykedtek](#), amelyeknek Rakka elfoglalásával lehetőségük nyílt, hogy az uralmukat dél felé is kiterjesszék. A kormányerők számára így sürgőssé vált, hogy az addig elhanyagolt, így még az Iszlám Állam kezén levő kelet-szíriai területeket is visszaszerezze.

Ennek az offenzívának volt gyakorlatilag az első állomása Deir al-Zór (az azonos nevű tartomány központja), amelynek egy része kormányzati irányítás alatt maradt az elmúlt években is, ám éppen 2017 elején zárták körbe az Iszlám Állam erői. Ezt a blokádot a kormányerőknek szeptemberben [sikerült megtörniük](#), s novemberre a terrorszervezet erőit [végleg kiűzték](#) a városból. A harcokban a szíriai hadsereg és helyi szövetségesei mellett részt vettek a [Wagner-csoport nevű orosz katonai magánvállalat](#) katonái is (akik később összetűzésbe keveredtek az amerikai támogatású kurd erőkkel). A város visszaszerzését követően az Aszad-rezsim és a kurd erők közvetlenül is érintkezésbe kerültek egymással; a két felet elválasztó Eufrátesz folyó jelenleg *de facto* határként funkcionál közöttük.

Az Iszlám Állam ellen Kelet-Szíriában folytatott harc három szempontból is hangsúlyos szereppel bírt a rezsim számára. Egyrészt a kormányerők az iraki határszakasz legalább egy része felett vissza akarták szerezni az irányítást. (Damaszkusz ugyanis 2015-ben teljesen elveszítette a geopolitikailag fontos területet.) Ezt csak az Iszlám Állam uralta térség visszafoglalásával, 2017 nyarán [sikerült megvalósítaniuk](#) az Aszad-barát erőknek – bár akkor még csak a jordániai–iraki–szíriai hármastárnál fekvő al-Tanf település került ismét a kezükbe. Másrészt a területen jelentős [olajkészletek találhatóak](#), amelyek legalább egy részének a visszafoglalása kulcsfontosságú volt a rezsim középtávú túlélése érdekében. (Az Eufrátesz keleti partján fekvő olajmezőket a [kurd Szíriai Demokratikus Erők szereztek meg](#).) Harmadrészt pedig a terrorszervezet elleni küzdelem Damaszkusz számára a saját uralma nemzetközi legitimitációját szolgáló forrást jelentett (s gyakorlatilag az összes szíriai és iraki szereplő tevékenységét is legitímálta). E tekintetben annyiban jól számolt, hogy bár továbbra is kétséges, hogy a nemzetközi közösség visszafogadja-e a szíriai elnököt az elismert politikai vezetők körébe, mindenesetre az biztos, hogy az Iszlám Állam elleni határozott fellépés nélkül ez egyáltalán nem lenne elképzelhető.

DEESZKALÁCIÓ UTÁN REESZKALÁCIÓ KELET-GÚTÁBAN

Az Iszlám Állam elleni kelet-szíriai sikerek után, azaz 2017 végén és 2018 elején [Kelet-Gútában váltak intenzívebbé](#) a harcok a kormányerők és a lázadók között, így a négy deeszkalációs zóna közül az volt az első, ahol elkezdődött a „reeszkaláció”. Ez két dolgot jelez: egyrészt az Aszad-rezsim és szövetségesei továbbra is egyszerre csak egy fronton tudnak hatékonyan harcolni; másrészt pedig, hogy Damaszkusz számára a négy terület közül Kelet-Gúta élvez prioritást. Ennek oka minden bizonnyal a fővároshoz való közelsége, valamint a külső politikai feszültségek hiánya. A négy deeszkalációs zóna közül kettőnek a helyzetében (az idlibiben és a délkeletiben) a szomszédos országok és más transznacionális szereplők – az előbbiben Törökország, a kurd erők, az al-Káida hálózata, az utóbbiban Izrael, Jordánia és a Hezbollah – is komolyan érdekeltek. Ezzel szemben Kelet-Gúta „csak” a rezsim számára fontos.

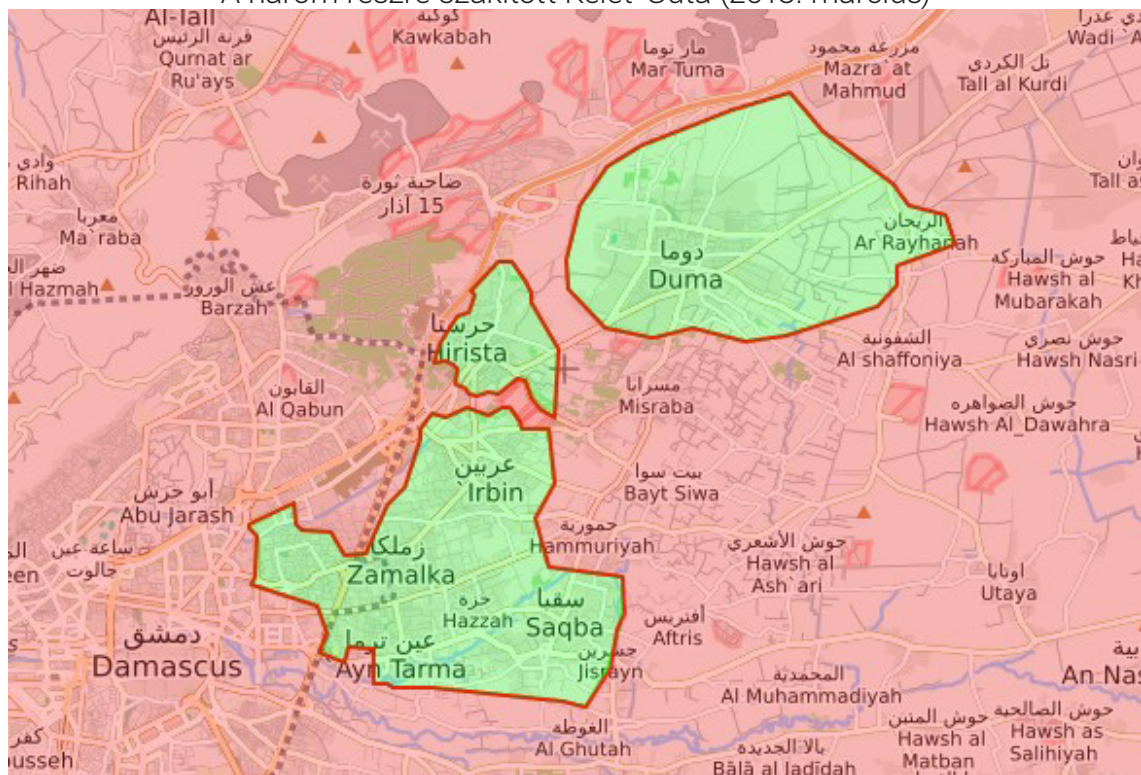
A kelet-gútai enklávé szisztematikus felszámolása 2017 végén, az orosz és a szíriai légierő [bombázásának intenzívvé válásával](#) kezdődött. A légitámadások folyamatos nyomás alatt tartották az ellenzéki csoportokat és a lakosságot 2018 első hónapjaiban is. Időközben az ENSZ [több bejelentést is kapott](#), amelyek szerint a hadsereg klórgázt is bevetett. A [sorsdöntőnek szánt offenzíva](#) 2018. február 19-én indult meg, a bombázások számának és gyakoriságának a növekedésével, majd hat nappal később, február 25-én a szárazföldi erőket is megindították. A taktikai cél Kelet-Gúta három részre bontása volt (2. ábra): a Dzszi által uralt Dúmára (a zóna északi része), az AS uralta Harasztára (a nyugati rész), és az FR és a HTS által irányított déli területekre. A kormányerőknek a stratégiai utak és Meszraba település elfoglalásával [március közepére sikerült](#) megvalósítaniuk a tervet, s ezzel már a területnek több mint felét az irányításuk alá vették. [Ellenzéki jelentések szerint](#) a február 18. és március 18. közötti harcok következtében 1331 civil vesztette életét, akiknek kb. 15 százaléka kiskorú volt.

A szíriai kormányerők és szövetségeseik a polgárháborúban már kipróbált (és az aleppói csatában is használt) [taktikát alkalmazták](#) a kelet-gútai zóna visszafoglalására. Ennek legfontosabb elemei közé tartozik az [ellenséges terület blokádnál vétele](#), a beérkező segélyszállítmányok ütemének a koordinálása, illetve az azok [átengedésével vagy visszatartásával való befolyásolás](#), az ellenzék és a civil lakosság szándékos támadása és azzal az ellenfél demoralizálása, valamint a harcoló csoportok elkülönítése. Ugyanakkor a kelet-gútai ellenzék is alkalmazott hasonló eszközöket: 2018 elején [több hír](#) is érkezett arról, hogy „megtorlásként” a rezsim által irányított damaszkuszi területeken élő civilek ellen intéztek támadást.

Hamarosan a nemzetközi közösség is reagált a kelet-gútai eseményekre és a kialakult humanitárius válságra. 2018. február 24-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa (BT) elfogadta a [2401. számú határozatot](#), amely azonnali tűzszünetre szólította fel a feleket. Azonban az [újságírók](#) és a [helyi megfigyelők](#) szerint a fegyverek továbbra sem hallgattak el: az orosz kormány február utolsó napjaiban mindössze egy napi ötórás „humanitárius szünetet” [jelentett be](#).

2. ábra

A három részre szakított Kelet-Gúta (2018. március)

Moszkva és Damaszkusz a harcok folytatásának indoklásaként a 2401. számú határozat két passzusára is [hivatkozhatott](#). Egyrészt a második pont szerint a tűzszünet nem vonatkozik a BT által terroristának elismert csoportok (és a szövetségeseik) elleni küzdelemre. Mivel ezen a listán a Haj'at Tahrir al-Sám elődszervezete, a Nuszra Front is szerepel, és a kelet-gútai csoportok közül többen is együttműködtek a HTS-sel, jogilag alátámasztható, hogy a kivétel rájuk is érvényes. Másrészt a tizedik pont szerint minden félnek alá kell írnia és be kell tartania a tűzszünetet. Mivel ezt lehetetlen elérni, és nem várható olyan helyzet kialakulása, amikor egyik ellenzéki csoport sem kísérel meg valamilyen katonai akciót, az orosz–szíriai szövetség könnyen hivatkozhat arra, hogy mások sem tartják be a fegyvernyugvást.

A rezsím stratégiájának utolsó lépése, Aleppóhoz hasonlóan, a különböző ellenzéki csoportokkal való evakuációs megállapodás megkötése volt. A három részre szakadt ellenzék külön-külön egyezett meg a kormánnyal a terület elhagyásáról. Először Harasztá városa kapcsán [született meg az egyezmény](#) az Ahrár al-Sám és a rezsím között, március 21-én. Néhány nappal később a [Fajlak al-Rahman](#) csoporttal és a [Haj'at Tahrir al-Sámmal](#) jött létre a megállapodás az általuk uralt területek átadásáról, valamint az ellenzékiek és a civilek szabad elvonulásáról. [Legutoljára a Dúma városát irányító](#) Dzsaís al-Iszlámmal sikerült a megegyezés közelébe jutni, április elején. Ez utóbbi értelmében a milícia tagjai Észak-Szíriába távozhatnak.

AZ ÁLLÍTÓLAGOS VEGYIFEGYVER-TÁMADÁS ÉRTELMEZÉSE

A Dzsais al-Iszlámmal folytatott tárgyalások április 7-én hirtelen megszakadtak. Ennek oka valószínűleg az lehetett, hogy a milícia tagjai nem tudtak megállapodni a rezsimmel (vagy egymás között) arról, hogy Dúma elhagyása után Szírián belül hova települjenek át. Az [Ahrár al-Sám, a Fajlak al-Rahman és a Haj'at Tahrir al-Sám erői elméletileg Idlibbe](#) távozhatnak, ahol az AS és a HTS számít jelenleg a legerősebb frakciónak. A Dzsais al-Iszlámnak ugyanakkor [komoly problémát jelentett](#), hogy ugyanoda települjön át, hiszen onnan a helyi csoportját már korábban kiverte a többi ellenzéki erő.

Dúmában, az ellenzéki milíciával való harcok kiújulásakor a rezsim az egyik legütőképesebb egységét, a szinte kizárólag az alavita közösségből toborzott ún. [Párduc osztagot vetette be](#). Az alakulat azonban komoly veszteségeket szenvedett el a harcokban – [amelyekről még a Russia Today is beszámolt](#) –, s ezt a kormány nem engedhette meg magának, hiszen komoly hiánya volt harcra fogható emberekből. Feltételezésünk szerint ezért dönthetett az Aszad-rezsim a vegyi fegyver bevetéséről (bár az is elképzelhető, hogy a döntés taktikai szinten született meg), amellyel az elsődleges célja az ellenség akaratának a megtörése és pánik okozása volt. Erre utalhat, hogy április hetedikén [kiszivárgott egy hangfelvétel](#), amelyen Szuhejl Al-Hasszán, a Párduc osztag vezetője rádión arra utasította embereit, hogy „égessétek fel és bombázzátok le Dúma városát, mindennemű fegyverrel”.

Ezt a logikát látszik alátámasztani az is, hogy a vegyi fegyver április 7-i alkalmazása után a Dzsais al-Iszlám szinte rögtön a [tárgyalóasztalhoz](#) ült, és már másnap, [április 8-án sikerült is megállapodnia](#) az Aszad-rezsimmel. A Dzsl csapatai április 12-én elhagyták Dúmát, s ezzel Damaszkusz teljesen visszafoglalta Kelet-Gútát, és felszámolta a négy deeszkalációs zóna egyikét.

Az április hetedikéi vegyifegyver-támadás pontos körülményei még ismeretlenek, arról kézzelfogható bizonyíték egyelőre nem áll rendelkezésre. Mindenesetre a helyi (többek között a [fehér sisakosok](#), azaz a Szíriai Polgári Védelem önkéntesei részéről érkező) beszámolók, valamint az ENSZ [Egészségügyi Világszervezete](#) (*World Health Organization, WHO*) szerint is egyértelmű a támadás ténye, amelynek akár több mint ötszáz áldozata is lehetett volna.

Franciaország április 14-én hozta nyilvánosságra az esettel kapcsolatos [hírszerzési jelentését](#), amelynek konklúziója szerint „(1) minden kétséget kizáróan [kijelenthető, hogy] 2018. április 7-én, Dúmában vegyifegyver-támadást hajtottak végre civilek ellen, és (2) nincs más valószínűsíthető forgatókönyv azon kívül, hogy a támadást a szíriai fegyveres erők követték el, a kelet-gútai enklávé elleni kiterjedt offenzíva részeként”.

A bizonytalan körülmények között lezajlott, vitás esetek eldöntésére hozta létre a Biztonsági Tanács a Vegyifegyver-tilalmi Szervezet (*Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW*) és az ENSZ közös nyomozási mechanizmusát (*joint investigation mechanism, JIM*). Az ügyek kivizsgálására alkalmas apparátus mandátuma azonban 2017 novemberében lejárt, és Oroszország „vétója” miatt azt

nem sikerült meghosszabbítani. Éppen ezért az áprilisi szíriai támadás kapcsán az OPCW csak egy [tényfeltáró missziót tudott indítani](#), amelynek nem célja a felelősség megállapítása, csak a vegyifegyver-használat tényének az igazolása.

A NYUGATI BEAVATKOZÁS ÉRTÉKELÉSE

LÉGI HÁBORÚ SZÍRIA FELETT

Az április 8-ával kezdődő héten a Biztonsági Tanács összeült, hogy megvitassa a feltételezett vegyifegyver-támadás körülményeit és következményeit; az információk és az álláspontok megosztása azonban nem vezetett eredményhez. Ezt követően az Egyesült Államok, Franciaország és az Egyesült Királyság április 14-én hajnalban támadást hajtott végre a szíriai rezsim ellen.

Az amerikai–brit–francia légicsapásoknak [három célpontjuk volt](#). Az egyik a fővárosban működő és vegyi fegyverek kutatására szakosodott Barzah kutatóközpont (Barzah Research and Development Centre), ahol többek között szaringáz és egyes prekursorok előállítására is folyt. A másik két célpont a Homsz városhoz közeli Him Shinsar bázison belül volt: egy vegyi fegyvereket tároló bunkert és egy tőle hét kilométerre fekvő létesítményt ért találat. A támadás során használt mintegy 105 rakéta túlnyomó többségét az USA indította, az eszközök több mint fele a Barzah kutatóközpontot célozta.

A légicsapásokat hosszas szíriai és orosz verbális kampány előzte meg, amelyben a két ország jelezte, hogy a légvédelmük készen áll bármilyen támadás elhárítására. Utólag már kevés jelentőséget tulajdonítunk az akkori feszültségkeltő bejelentéseknek, de amikor az erősen központosított orosz adminisztrációtól olyan kiszólások is érkeztek, hogy egy támadás esetén a szíriai orosz erők nemcsak a rakétákat fogják megtámadni, hanem [az azokat indító platformokat](#) is – legyen szó bombázókról, tengeralattjárókról vagy hadihajókról –, akkor jogosan emelkedett meg azoknak a száma, akik egy gyorsan eszkalálódó orosz–amerikai konfliktust vizionáltak.

Donald Trump amerikai elnök az orosz–szíriai verbális elrettentési kísérletekre „válaszul” április 11-én jelezte, vagyis inkább közölte [egy Twitter-üzenetben](#), hogy az USA légitámadást fog végrehajtani, Oroszország készen állhat a fogadására. Eközben Franciaország és Nagy-Britannia a térségbe vonta azokat a haditengerészeti és légierőegységeit, amelyeknek szerepet szánt a támadásban. Az Egyesült Államok számára gyakorlatilag nem igényeltek különleges erőfeszítéseket az előkészületek, mivel mind a Közel-Keleten (elsősorban a Perzsa-öböl térségében), mind a földközi-tengeri régióban kellő számban rendelkezett a megfelelő típusú eszközökkel.

A lehetséges fenyegetésekkel a három nyugati állam tervezői is számoltak. Óvatosságukat jelzi, hogy csak olyan fegyvereket vetettek be, amelyek a szíriai és az orosz légvédelem hatósugarán kívülről voltak indíthatók, akár levegőből, akár

vízfelszínről vagy víz alól. Ez a gyakorlatban a különböző típusú [robotrepülőgépeket jelentette](#): az 1990 óta rendszeresen alkalmazott amerikai Tomahawkot, a brit Storm Shadow-t, illetve az utóbbi francia megfelelőjének számító SCALP EG-t. A támadás során kívánták az első bevetésére küldeni az amerikai JASSM-ER robotrepülőgépet, de később kiderült, hogy [az amerikai haderő valójában](#) a rövidebb, 350–370 km hatótávolságú JASSM-A verziót alkalmazta.

A támadás pillanatában még nem lehetett tudni, hogy az orosz légvédelem is beavatkozik-e a légi háborúba. A kérdésnek a politikai szempontok mellett azért volt nagy jelentősége, mert míg Szíria légvédelmi rendszere nagyrészt elavult, negyvenéves szovjet technikát üzemeltet, addig Oroszország a világviszonylatban is modernnek számító Sz-300-as és Sz-400-as (valamint a közeli célpontok elleni Pancír-Sz1) rendszert telepítette a saját erői védelmére. A robotrepülőgépek [egyszerre három irányból](#), a Földközi-tengerről (brit, francia, amerikai platformokról), a Vörös-tengerről és a Perzsa-öböl felől érkeztek a célpontok felé. Az orosz légvédelem végül nem avatkozott be a légi csatába, az elhárítás a szíriai erőkre hárult, s azok kudarcot vallottak.

A támadást követően megindult az információs háború is. Az orosz–szíriai oldal igyekezett minimalizálni a lehetséges károk mértékét, illetve felnagyítani a légvédelmük sikereit. Az orosz védelmi minisztérium első jelentése szerint 103 rakétát indítottak a támadóeszközök ellen, s a [robotrepülőgépek 70 százalékát](#) megsemmisítették. [Az orosz fél jelezte továbbá](#), hogy a nyugati országok, a három célpontra vonatkozó amerikai állításoktól eltérően, hét másik légibázist is támadtak, de azokat a szíriai légvédelemnek sikerül megóvnia a pusztítástól.

Az orosz–szíriai állításokkal kapcsolatban két probléma merült fel. Egyrészt, hogy a megsemmisített rengeteg robotrepülőgépről készült egyetlen – ma már szinte természetesnek számító – vizuális bizonyítékokkal (kép vagy videó) sem kívántak szolgálni. A másik, hogy a nyugati koalíció által támadott célpontokról utólag készült műholdfelvételeken egyértelműen látszik a pusztítás. Különösen igaz ez a Barzeh kutatóközpontra, amelyet [gyakorlatilag földig rombolt](#) a mintegy félszáz amerikai robotrepülőgép.

Az álhírek nem meglepőek, hiszen orosz dezinformációs erőfeszítésekkel korábban is lehetett találkozni. Elég, ha az MH-17-es malajziai utasszállító gép Ukrajna feletti lelövésére gondolunk, vagy éppen az orosz védelmi minisztériumnak [a tavalyi, szíriai légicsapás utáni](#) bejelentésére, amely szerint csak 23 robotrepülőgép találta el a Sa'jrát légibázist (szemben az amerikai állítással, amely több mint félszáz eszközről tett említést), miközben a légi felvételeken 44 kráter látszott – köztük olyanok is, ahol két becsapódás is történt.

A 2017. ÁPRILISI PRECEDENS

Az USA, Nagy-Britannia és Franciaország által indított támadás előtt szinte pontosan egy évvel, 2017. április 7-én Washington hasonló okokból vette célba a Sa'jrát légibázist, hogy egy korlátozott légicsapás révén eltérítse, illetve

elrejtse az Aszad-rezsimet a vegyi fegyverek további alkalmazásától. A mostani és a tavalyi események közötti párhuzam nemcsak ebben mutatható ki, hanem abban is, hogy – bár talán ez csak véletlen egybeesés – Damaszkusz mindkét alkalommal azt követően alkalmazott vegyi fegyvereket, hogy Washington a rezsim számára kedvező tartalmú bejelentést tett.

2017. március 30-án Nikki Haley amerikai ENSZ-nagykövet egy amerikai újságírókkal folytatott beszélgetésen egyértelműen jelezte, hogy a Trump-adminisztráció számára Bassár el-Aszad távozása [nem priorítás többé](#). Ez a kijelentés csak néhány napig vert hullámokat ugyan (a Khán Sejkhúnban öt nappal később végrehajtott vegyifegyver-támadás, majd az arra adott amerikai válasz a feledés homályába vetette), de akkor komoly fordulatnak tűnt, mert világos eltávolodást jelentett az Obama-adminisztráció politikájától, és nyilvánosan is megfogalmazta azt, amit egyébként is sejteni lehetett. Ez a tervezett irányvonalváltás volt az egyik világos üzenete az akkor alig három hónapja hivatalban levő, realista jegyeket mutató adminisztrációnak.

A 2018. áprilisi, dúmai vegyifegyver-támadást egy – szíriai szempontból – hasonlóan pozitív bejelentés előzte meg. Március végén, egy Ohio állambeli nagygyűlésen [Trump elnök arról beszélt](#), hogy az amerikai csapatok hamarosan hazatérnek Szíriából, mivel az Iszlám Államot legyőzték, és most már a térség legyen másnak a gondja. A beszéd a húsvéti ünnepek előtt hangzott el, ezért négy napig szinte semmit sem lehetett tudni arról, hogy pontosan mit is értett az elnök e szavak alatt. A Fehér Házból cáfolat nem érkezett, kiszivárogtatás, magyarázkodás nem történt. Mindenki azt érezte, hogy ha Trump szavai igazak, akkor fontos és látványos fordulat következik, különösen annak fényében, hogy néhány hónappal korábban Rex Tillerson akkori külügyminiszter Szíria kapcsán még [hosszú távú amerikai jelenlét-ről beszélt](#). Az elnök szavai pedig éppen a Haley-féle egy évvel korábbi kijelentést erősítették meg.

A következő hét keddjén, április 4-én az a furcsa helyzet állt elő, hogy miközben Trump egy fehér házi rendezvényen megismételte a kivonási tervét, az adminisztráció Szíriáért felelős vezetői tőle néhány kilométerre a további amerikai elköteleződés szükségességéről nyilatkoztak. A sajtó és a szakértői körök azt várták, hogy a Nemzetbiztonsági Tanács délutáni ülésén eldől, hogy az amerikai csapatok végül is Szíriában maradnak-e, vagy sem. Szerda reggel a Fehér Ház egy rövid, [ötso-ros kommunikét adott ki](#), amelyből az derült ki, hogy az amerikai erők egyelőre a közel-keleti országban maradnak. Három nappal később megtörtént a vegyifegyver-támadás.

A LÉGITÁMADÁS CÉLJA ÉS ÉRTELMEZÉSE

Ma, másfél héttel a beavatkozás után egyértelműnek tűnik, hogy a három nyugati állam légitámadása nem a szíriai polgárháború keretében értelmezendő, arra közvetlen stratégiai hatást nem gyakorolt. A bombázás célja az volt (a három kormány esetleges belpolitikai indítékai mellett), hogy érvényt

szeresszenek a vegyifegyver-használat tilalmának. E nemzetközi norma legfőbb letéteményese az 1997-ben életbe lépett [vegyifegyver-tilalmi egyezmény](#), amelynek részes felei húsz év alatt leszerelték a bevallott készletek 95 százalékát. Az egyezmény fontosságáról [2017-ben az amerikai külügyminisztérium konferenciát is szervezett](#), amelyen Herbert Raymond McMaster tábornok akkori nemzetbiztonsági tanácsadó külön felhívta a figyelmet arra, hogy meg kell akadályozni, hogy „lator rezsimek” (*rogue regimes*) és nem állami szereplők használhassanak ilyen fegyvereket. A 2017 végén kiadott [amerikai nemzeti biztonsági stratégia](#) tömegpusztító-fegyverekkel foglalkozó részében konkrétan megnevezték a szíriai rezsimeket is:

Növekszik annak a veszélye, hogy ellenséges államok és nem állami szereplők nukleáris, vegyi, radiológiai vagy biológiai fegyverre tehetnek szert. A szíriai rezsimeknek a saját lakosságával szembeni vegyifegyver-használata aláássa az ilyen kegyetlen fegyverek ellen [megalkotott] nemzetközi normákat, ami arra készíthet más szereplőket is, hogy ők is kifejlesszenek és használjanak hasonlókat.

Ennek fényében érthető, hogy [sokan úgy értelmezték a beavatkozást](#), mint egy Aszad számára szóló jelzést: ha nem használ vegyi fegyvereket, akkor az Egyesült Államok nem avatkozik be a polgárháborúba. A tavalyi intervenció után a Trump-adminisztráció mostani fellépése [ebből a szempontból](#) következetesnek tűnik, és az Iszlám Állam térnyerése mellett a vegyifegyver-használat tűnik annak a „vörös vonalnak”, amelynek átlépése az Egyesült Államok beavatkozását indukálja. Másrészt azonban [könnyen kritizálható ez a fellépés annak fényében](#), hogy nem illeszkedik sem egy átfogó Szíria- vagy Közel-Kelet-stratégiába, az elrettentő ereje pedig igencsak vitatható. Ráadásul az is kérdéses, hogy egy [ingatag nemzetközi jogi indoklással](#) végrehajtott beavatkozással hogyan lehet nemzetközi jogi normákat érvényesíteni.

Mindezekből jól látható, hogy az Aszad-rezsim és támogatói miért voltak elégedettek a beavatkozást követően – annak ellenére, hogy taktikai szinten vereséget szenvedtek. Damaszkusz számára az amerikai üzenet elfogadhatónak (ráadásul megszeghetőnek is) tűnhet, Oroszország pedig veszteségek nélkül át tudta csoportosítani az erőit, és nem kell attól sem tartania, hogy a nyugati államok esetleg nagyobb erővel avatkoznak be az eseményekbe. Ráadásul az intervenció vitatott (vagy nem létező) legalitása az orosz diplomácia számára a jövőben hivatkozási alap is lehet. Végül, de nem utolsósorban, Irán is tarthatott attól, hogy a Teherán befolyásának visszaszorítását elsődleges érdeknek tartó Washington az iráni célpontokat (vagy a Hezbollahot) is bombázni fogja.

KONKLÚZIÓ

A 2018 első hónapjaiban történt események nem jelentenek fordulópontot a polgárháborúban ugyan, mégis több fontos következtetést tudunk levonni belőlük a jövőre nézve.

Egyrészt Kelet-Gúta visszaszerzése nemcsak önmagában győzelem az Aszad-rezsim számára, de megkérdőjelezi az ellenzék túlélési képességét is. Az események a Dzsaís al-Iszlám csoportot érintették a legérzékenyebben: a szervezet maga is dúmai központú, ráadásul őket korábban már Idlib tartományból is sikerült kiszorítani.

Másrészt az Aszad-rezsim felbátorodhat a sikeren, és azt érezheti, hogy a katonailag középtávon győzelmet arathat. Emiatt könnyen elképzelhető, hogy a maradék három deeszkalációs zóna is a reeszkaláció szakaszába fog lépni. Közülük a Homsz és a Hama tartomány határán található terület tűnik a legkevésbé problémásnak. A stratégiai értékét a Damaszkuszt Hamával és Aleppóval összekötő autópálya adja, s a rezsim erői láthatóan ezt igyekeznek a leghamarabb visszaszerezni. A másik kettő visszafoglalása már nagyobb nehézségekbe ütközhet: a délnyugati zóna ugyanis az Izrael által irányított területekkel és Jordániával is határos, ráadásul az azzal kapcsolatos megállapodásban az Egyesült Államok is részt vett. Idlibben, a legnagyobb egybefüggő ellenzéki területen pedig folyamatos belső harcok folynak a különböző dzsihadista frakciók között. A terület hovatartozásában Törökország és a kurd erők is érdekeltek, így őket sem lehet kihagyni a rendezésből.

Az áprilisi nyugati beavatkozás azt is megmutatta, hogy a polgárháború három szintje – a helyi, a regionális és a globális – közül az utóbbi, a Szíriában érdekelt nagyhatalmak közötti ellentét a legkevésbé áthidalhatatlan. A Trump-adminisztráció kiszámíthatatlan ugyan, de jelen pillanatban a terrorizmus elleni küzdelmen (vagyis az Iszlám Állam legyőzésén), valamint a vegyifegyver-használat tilalmának az érvényesítésén kívül más stratégiai cél nem azonosítható az amerikai Szíria-politikában. Ezt nemcsak az ellenzéknek, de az Aszad eltávolításában vagy az iráni befolyás visszaszorításában érdekelt regionális középhatalmaknak (elsősorban Izraelnek és Szaúd-Arábiának) is számításba kell venniük.